

TADEUSZ SUSKI*, MONIKA MILCZAK**

*22-100 Chełm, ul. Wolności 13/63

**20-282 Lublin, ul. Królowej Jadwigi 6/34

Stanowiska czarki szkarłatnej
Sarcoscypha coccinea (Jacq.: Fr.) Lamb.
i czarki austriackiej
Sarcoscypha austriaca (O. Beck ex Sacc.) Boud.
w okolicy Wojsławic – pow. chełmski

Grzyby z rodzaju czarka *Sarcoscypha* należą do klasy workowców *Ascomycetes*, rzędu kustrzebkowców *Pezizales*, rodziny czarkowatych *Sarcoscyphaceae*. Czarka szkarłatna i czarka austriacka są saprofitami na opadłych, butwiejących gałązkach drzew i krzewów liściastych tworzącymi owocniki wyrastające pod koniec zimy w okresach bezmroźnych oraz wczesną wiosną do maja. Owocniki (perytecja) są pucharkowate, miseczkowate, owalne z trzonkiem lub bez. Wnętrze miseczki z hymenium (zawierającym worki z zarodnikami) jest jaskrawo karminowo-czerwone lub ceglasto-czerwone. Brzeg miseczki podwinięty i jaśniejszy po stronie zewnętrznej. U czarki austriackiej boczna powierzchnia owocnika jest z reguły biaława.

Czarka szkarłatna najczęściej rośnie i rozwija się na gałązkach buka *Fagus*, wiazu *Ulmus*, leszczyny *Corylus*, wierzby *Salix*, dębu *Quercus* i zdrewniałych pędów różowatych *Rosaceae*. Jest ona obserwowana w asocjacjach, w których występuje czosnek niedźwiedzi *Alium ursinum*, przylaszczka pospolita *Hepatica nobilis*, kokorycz *Corydalis* sp. i złoć żółta *Gagea lutea*. Głównymi żywicielami czarki austriackiej są gałęzie olszy szarej *Alnus incana*, klonu *Acer*, zwłaszcza klonu jaworu *Acer pseudoplatanus*, wierzby i robini akacjowej *Robinia pseudoacacia* (Ba-

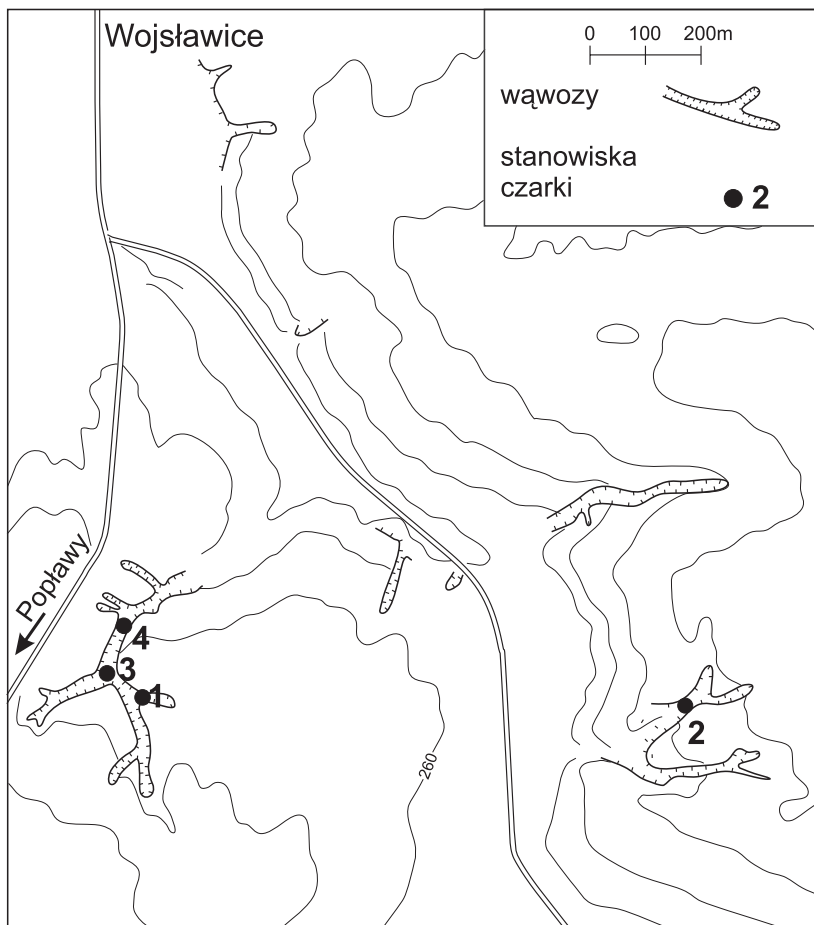
ral 1984, 2004). Czarka szkarłatna występuje zwykle w wilgotnych miejscach w lasach oraz zaroślach połęgowych nad brzegami rzek (Marszał 1998, Spałek i in. 1998, Wilga 2002). W podobnych siedliskach rośnie również czarka austriacka, która najczęściej jest notowana na terenach podgórskich i górskich (Baral 1984, 2004). W naszym kraju czarka szkarłatna znana jest z nielicznych rozproszonych stanowisk (np. Piątek 1994, Wilga 1995, Marszał 1998, Spałek i in. 1998, Falkowski, Nowicka-Falkowska 2000, Wilga 2002). Występowanie czaraki austriackiej stwierdzono na Pojezierzu Mazurskim (Fiedorowicz, Kubiak 1998) oraz na Roztoczu Południowym (prof. Czarnecka 2006 – inf. ustna). Czarka szkarłatna znajduje się na polskiej czerwonej liście grzybów zagrożonych w kategorii VU – narażone (Wojewoda, Ławryniewicz 1992). Od 2004 r. wszystkie gatunki czarek podlegają ścisłej ochronie prawnej.

W okolicy Wojsławic na terenie Działów Grabowieckich (Grabowiecko-Strzelecki Obszar Chronionego Krajobrazu) w latach 1997-2005 stwierdzono występowanie czaraki szkarłatnej i czaraki austriackiej (ryc. 1).

I stanowisko – 27 kwietnia 1997 r. zaobserwowano 7 owocników czaraki w lesie na dnie wąwozu (debry) między Wojsławicami a Popławami, w odległości ok. 150 m na wschód od szosy do Popław i ok. 0,8 km od rozgałęzienia szosy z Wojsławic do Popław i do Nowego Majdanu. W następnych latach na wymienionym stanowisku notowano po kilka owocników czaraki, a na początku kwietnia 2005 r. tylko 1 owocnik.

W runie na dnie wąwozu i jego ścianach towarzyszy czarce śledziennica skrętolistna *Chrysosplenium alternifolium*, kokorycz pełna *Corydalis solida*, bluszcz pospolity *Hedera helix*, ziarnopłon wiosenny *Ficaria verna*, śnieżyczka przebiśnieg *Galanthus nivalis*, zdrojówka rutewkowata *Isopyrum thalictroides*, zawilec gajowy *Anemone nemorosa*, zawilec żółty *Anemone ranunculoides*, przylaszczka pospolita, kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, mchy i inne rośliny. W podszycie nielicznie występują dziki bez czarny *Sambucus nigra*, trzmielina brodawkowata *Evonymus verrucosa* i podrost drzew. Drzewostan stanowią głównie graby zwyczajne *Carpinus betulus* z niewielką domieszką sosny zwyczajnej *Pinus sylvestris* i brzozy brodawkowatej *Betula pendula*.

II stanowisko – w połowie kwietnia 2000 r. kilka owocników czarki zaobserwowano w lesie na dnie wąwozu znajdującego się na południowo-zachodnim skłonie wysokiego wzniesienia. Owocniki wymienionego grzyba rosły w odległości około 350 m na wschód od szosy z Wojsławic do Nowego Majdanu i ok. 1,3 km od rozgałęzienia szosy z Wojsławic do Nowego Majdanu i do Popław.

Ryc. 1. Rozmieszczenie stanowisk czarki szkarłatnej i czarki austriackiej w okolicy Wojsławic – Locality of *Sarcoscypha coccinea* and *Sarcoscypha austriaca* near Wojsławice.

W runie czarce na tym stanowisku towarzyszą śledziennica skrętolistna, przylaszczka pospolita, zawilec gajowy, bluszcz pospolity, cebulica dwulistna *Scilla bifolia*, gajowiec żółty *Galeobdolon luteum*, turzyca orzęsiona *Carex pilosa*, kopytnik pospolity i pokrzywa zwyczajna *Urtica dioica*. W podszyciu występuje dziki bez czarny, trzmielina zwyczajna *Evonymus europaea* oraz podrost drzew. Drzewostan stanowią głównie graby z domieszką topoli osiki *Populus tremula*, sosny zwyczajnej, brzozy brodawkowatej, dębu szypułkowego *Quercus robur* oraz jarząbu pospolitego *Sorbus aucuparia*.

III stanowisko – w dniu 6 kwietnia 2005 r. około 60 owocników czarki stwierdzono w lesie na dnie rozwidlenia wąwozów w odległości około 70 m na północny-zachód od pierwszego stwierdzonego stanowiska jej występowania. W kwietniu 2006 r. notowano występowanie około 90 owocników.

IV stanowisko – zaobserwowane również 6 kwietnia 2005 r. w lesie na dnie wąwozu w odległości ok. 80-90 m na północ od III stanowiska. Stwierdzono rozproszone występowanie aż do ujścia wąwozu ok. 25 owocników czarki, a w kwietniu 2006 r. około 60 owocników.

Skład drzewostanu, podszytu i runa leśnego na III i IV stanowisku występowania czarki są podobne jak na I stanowisku. W drzewostanie nielicznie rośnie również klon zwyczajny, topola osika i dąb szypułkowy, a w podszyciu także leszczyna i trzmielina zwyczajna. Na III i IV stanowisku na dnie wąwozu w runie występują: złoć żółta i pokrzywa zwyczajna, podczas gdy na skarpach barwinek pospolity *Vinca minor*.

Obserwacje mikroskopowe zarodników workowych i sposobów ich kiełkowania przeprowadzone w 2006 r. wykazały, że na stanowiskach III i IV występują obok siebie zarówno czarka szkarłatna, jak również czarka austriacka.

Bogactwo form ukształtowania terenu i występowanie licznych rozgałęzionych wąwozów powstałych na podłożu lessowym, których dna są znacznie uwilgocone, pozwala sądzić, że stanowisk występowania czarek może być na terenie Działów Grabowieckich znacznie więcej niż dotychczas udało się ustalić.

Dziękujemy pani dr Marii Alicji Chmiel z Zakładu Botaniki i Mykologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie za oznaczenie czarki austriackiej i potwierdzenie poprawności mikroskopowego oznaczenia czarki szkarłatnej.

SUMMARY

The sites of *Sarcoscypha coccinea* (Jacq.: Fr.) Lamb. and *Sarcoscypha austriaca* (O. Beck ex Sacc.) Boud. near Wojsławice (Chelm district)

The immense picturesque hills, up to 280-300 m a.s.l. are located near Wojsławice in the Działy Grabowieckie area (Grabowiecko-Strzelecki Protected Landscape Area). Deep and ramified loess gullies have been formed on their slopes, as a consequence of erosion. The mentioned area has sprouted into the forest. The authors found the appearance of a genus of *Sarcoscypha* during the floristic research that have been conducted in the gullies since 1997. The observed sites seem to be the richest in *Sarcoscypha* that have been discovered on the bottom of the gully located near the main road leading from Wojsławice (Grabowiecka Street) to Popławy. The other appearance site of *Sarcoscypha* has been discovered in the gully between Wojsławice (Grabowiecka Street) and Majdan Nowy-Pohulanka. Microscopic examination of the ascosporic entities and the ways of their germination demonstrated that in two main appearance of *Sarcoscypha* sites, *Sarcoscypha coccinea* and *Sarcoscypha austriaca* coexist alongside. The set of trees in the gullies, where *Sarcoscypha* was found, is dominated by *Carpinus betulus* and a mixture of *Pinus sylvestris*, *Betula pendula*, *Populus tremula*, *Quercus robur*, *Acer platanoides*, *Sorbus aucuparia*. The undergrowth contains a combination of *Sambucus nigra*, *Evonymus verrucosa*, *Evonymus europaea* and *Coryllus* sp. In the diverse fleece the authors identified among others: *Chrysoplenium alternifolium*, *Corydalis solida*, *Hepatica nobilis*, *Asarum europaeum*, *Anemone nemorosa*, *Anemone ranunculoides*, *Isopyrum thalictroides*, *Galeobdolon luteum*, *Lathraea squamaria*, *Hedera helix*, *Galanthus nivalis*, *Scilla bifolia*, *Dentaria glandulosa*, *Gagea lutea*, *Vinca minor*, *Carex pilosa*.

Picturesque ness of this landscape area, the variety of gully's fitocenosis, including existence of *Sarcoscypha coccinea* and *Sarcoscypha austriaca*, qualify the described hills and the gullies between Wojsławice, Popławy and Majdan Nowy as the place that should become a law protected natural landscape complex.

Baral H. O. 1984. *Taxonomische und Ökologische Studien über Sarcoscypha coccinea agg., Zinnoberrote Kelchbecherlinge*. Zeischr. Mycol. 50(1): 117-145.

Baral H.O. 2004. *The European and North- American species of Sarcoscypha*. Tübingen. <http://www.gbif-mycology.de/HostedSites/Baral/Sarcoscypha.htm>.

Falkowski M., Nowicka-Falkowska K. 2000. *Smardz jadalny Morchella esculenta i czarka szkarłatna Sarcoscypha coccinea w Nadbużańskim Parku Krajobrazowym*. Chrońmy Przyr. Ojcz. 56, 2: 97-99.

Fiedorowicz G., Kubiak D. 1998. *Godne uwagi gatunki macromycetes z Pojezierza Mazurskiego*. W: Miadlikowska J.(red.). *Materiały sympozjum i obrad sekcji 51 Zjazdu Polskiego Tow. Botanicznego*, Gdańsk, pp. 136.

Marszał M.L. 1998. *Czarka szkarłatna Sarcoscypha coccinea nad Wisłą koło Nowego*. Chrońmy Przyr. Ojcz. 54, 2: 117-118.

Piątek M.A. 1994. *Stanowisko grzyba czarki szkarłatnej Sarcoscypha coccinea na Pogórzu Ciężkowickim*. Wszechświat 95, 10: 256-257.

Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących grzybów objętych ochroną. Dz.U. Nr 168, poz. 1765.

Spałek K., Nowak S., Nowak A., Dajdok Z. 1998. *Czarka szkarłatna Sarcoscypha coccinea na Śląsku Opolskim*. Chrońmy Przyr. Ojcz. 54, 4: 82-84.

Wilga M.S. 1995. *Stanowisko czarki szkarłatnej Sarcoscypha coccinea w Lasach Oliwskich*. Chrońmy Przyr. Ojcz. 51, 5: 99-102.

Wilga M.S. 2002. *Stanowiska czarki szkarłatnej w okolicy Gdańska-Oliwy*. Chrońmy Przyr. Ojcz. 58, 6: 95-99.

Wojewoda W., Ławrynów M. 1992. *Czerwona lista grzybów wielkoowocnikowych zagrożonych w Polsce*. W: Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z. (red.). *Lista roślin zagrożonych w Polsce*. Wyd. 2. Inst. Bot. im. W. Szafera PAN, Kraków, p. 27-56.